

До Спеціалізованої вченої ради Д 58.082.05
Західноукраїнського національного університету
Міністерства освіти і науки України

ВІДГУК

опонента **Васильціва Тараса Григоровича,**

доктора економічних наук, професора, завідувача відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» на дисертаційну роботу **Волосюк Марини Валеріївни** на тему «Державна регіональна політика забезпечення місцевого економічного розвитку», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Дисертація Волосюк Марини Валеріївни присвячена обґрунтуванню теоретико-методологічних положень та розробленню науково-практичних рекомендацій щодо формування і реалізації державної регіональної політики забезпечення місцевого економічного розвитку.

Розуміння важливості формування та реалізації ефективної державної регіональної політики відображено у численних міжнародних документах та національних стратегіях. Так, одним з важливих інструментів досягнення Цілей Сталого Розвитку до 2030 року є зменшення нерівностей між країнами і всередині них, забезпечення доступу всіх до економічних можливостей, створення стійких міст і поселень. Євроінтеграційні наміри України посилюють необхідність вдосконалення системи управління регіональним розвитком з метою наближення до стандартів Європейського Союзу у цій сфері та отримання фінансування для реалізації євроінтеграційних проєктів. Крім того, для національної економіки в правових умовах війни і повоєнного відновлення важливим є відбудова зруйнованих територій, зменшення регіональних диспропорцій, стимулювання економічного відродження в регіонах країни, стійкість до майбутніх криз,

підвищення якості життя населення, незалежно від місця проживання, зміцнення національної єдності та зменшення соціальної напруги, тобто досягнення цілей і завдань, зазначених у Державній стратегії регіонального розвитку до 2027 року, яка визначає стратегічні пріоритети державної регіональної політики України.

У цьому контексті дисертаційна робота Волосюк Марини Валеріївни «Державна регіональна політика забезпечення місцевого економічного розвитку», у якій досліджено та переосмислено сучасну державну регіональну політику крізь призму місцевого економічного розвитку, є актуальною та обґрунтовує місце державної регіональної політики в економічній політиці держави, виокремлює основні підсистеми державної регіональної політики та механізм її реалізації в умовах сучасних викликів, формує концептуальні основи забезпечення місцевого економічного розвитку.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи Західноукраїнського національного університету за такими темами: «Механізм активізації бізнес-середовища як суб'єкта трансформації міст України на засадах сталого розвитку та впровадження смарт-технологій» (державний реєстраційний номер 0119U101365), в якій авторкою обґрунтовано організаційно-наукові підходи до забезпечення сталого, інклюзивного та цифрового розвитку територій; «Розроблення програми підвищення ефективності управління розвитком територіальної громади в умовах сучасних загроз» (номер державної реєстрації 0122U200784), в якій авторкою ідентифіковано зарубіжний досвід забезпечення місцевого економічного розвитку та сформовано пропозиції щодо його адаптації в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, рефератом та науковими працями Волосюк М.В. дозволяє визначити, що теоретико-методологічні

положення, практичні висновки і рекомендації характеризуються науковою новизною, сформульовані авторкою самостійно та відображають її науковий внесок у дослідження проблематики формування й реалізації державної регіональної політики України.

Основні положення, викладені у дисертації, ґрунтуються на використанні системного, інституційного, структурного підходів та широкого спектру загальнонаукових і конкретних методів дослідження.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень дисертації підтверджується використанням потужного інформаційного масиву: монографії, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних науковців з проблем формування й реалізації державної регіональної політики і забезпечення місцевого економічного розвитку; вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти, що регламентують реалізацію державної регіональної політики; матеріали Міністерства економіки України, Міністерства розвитку громад та територій України; інформація Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Миколаївській області, органів місцевого самоврядування Миколаївської області; аналітичні та інформаційні видання професійних організацій.

Основні положення та результати дисертації доповідалися, обговорювалися та отримали схвальні відгуки на 20 науково-практичних конференціях.

Нові наукові положення, які одержано особисто авторкою та виносяться на захист, полягають у наступному:

вперше розроблено концептуальну модель сучасної державної регіональної політики забезпечення місцевого економічного розвитку (с. 347-363), що ґрунтується на принципах економічної диверсифікації, інституційно-інноваційному механізмі управління розвитком територій, контекстно-системному та територіальному підходах до забезпечення місцевого економічного розвитку, інституційній структурі, що забезпечує внутрішню цілісність моделі сучасної державної регіональної політики. Реалізація цієї моделі дасть змогу імплементувати вітчизняну регіональну політику у політику згуртованості ЄС, забезпечити повоєнне відновлення українських територіальних громад та їх

подальший сталий розвиток;

вперше сформовано методологічний підхід до дослідження механізму забезпечення місцевого економічного розвитку (с. 121-126), що дозволяє оцінювати результативність державної регіональної політики з використанням розробленої системи індикаторів та комплексного моніторингу економічної діяльності на місцевому рівні. Контекстно-системний підхід у поєднанні з іншими базовими та модернізованими підходами допоможе аналізувати будь-яку ситуацію в межах окремо взятої системи (територіальної громади), виявляти проблеми та напрацьовувати механізм її вирішення;

удосконалено науковий базис дослідження понять: «місцевий економічний розвиток», «забезпечення місцевого економічного розвитку», що дало змогу встановити сутнісні дефініції дослідження (с.79-84). Зокрема, місцевий економічний розвиток, на відміну від існуючих підходів, запропоновано розглядати як об'єкт управлінського впливу, що є процесом кількісних та якісних змін на рівні територіальної громади, що забезпечується державною регіональною політикою і реалізується системою місцевого самоврядування з метою досягнення належного рівня добробуту населення і забезпечення економічної безпеки територіальної громади. Забезпечення місцевого економічного розвитку розглядається як система публічно-управлінських дій, заходів і рішень, що спрямовані на створення умов для зростання локальної економічної активності та задоволення місцевих інтересів;

удосконалено структуру інституційного забезпечення місцевого економічного розвитку в умовах післявоєнної відбудови України шляхом запровадження інституційно-інноваційного механізму (с. 366-380), що дасть змогу заповнити інституційні прогалини та вирівняти інституційні дисбаланси, оскільки елементи інституційно-інноваційного механізму управління містять функціональне навантаження, що спонукає органи влади до певних дій в процесі його застосування, а також новий управлінський підхід – виконання ролей інститутами різних ієрархічних рівнів, що залучають їх до ефективної реалізації державної регіональної політики забезпечення місцевого економічного розвитку.

Ці ролі вказують на цінності, відносини, правила, традиції, практики, окремі ініціативи забезпечення місцевого економічного розвитку;

удосконалено механізм координації діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування на основі стратегічного підходу (с.385-391), де у центр ухвалення рішень поставлений місцевий економічний розвиток, який є об'єктом координації, а архітектура управління стратегіями розвитку територій спирається на координаційні зв'язки у процесі забезпечення місцевого економічного розвитку: підсилення, сумісність, конективність та зворотній зв'язок;

удосконалено функціональні механізми управління економічним розвитком територій шляхом розробки механізму забезпечення економічного розвитку приморських територій (с. 419-430), що передбачає його модернізацію через оновлення цілей розвитку, створення та підтримку екосистеми місцевих суб'єктів «блакитної» економіки, раціональне використання місцевих активів приморських територій, впровадження стратегічних та тактичних інструментів економічного розвитку задля економічного оздоровлення приморських територій України;

набули подальшого розвитку:

- науковий базис дослідження щодо приморських регіонів України як об'єктів державної регіональної політики. Увага акцентується на економічно-господарському підході до управління економічним розвитком приморської території через зосередження всіх галузей морегосподарської діяльності, які розглядаються для розвитку прибережної зони в цілому (с. 415-418);

- організаційно-наукові засади використання інструментарію управління економічним розвитком територій шляхом визначення наступних напрямів реалізації нової регіональної політики України у повоєнний період: формування системи доброго врядування регіональним і місцевим розвитком; стратегування соціально-економічного розвитку територій та громад; забезпечення місцевого економічного розвитку з урахуванням функціональних типів територій; посилення інституційної спроможності регіонального і місцевого рівнів задля ефективного впровадження державної регіональної політики; безпековий пріоритет у відновленні та розвитку територій (с.200-211);

- прогнозування регіонального розвитку на основі визначення впливу на нього ряду економічних, соціальних та екологічних факторів, що ще раз підтверджує, що управління розвитком територій має ґрунтуватися на принципах сталості. Причому вплив трьох груп факторів може відрізнятися в різних регіонах за силою і напрямом, а також за конкретними факторами впливу (с. 293-325);

- інструментарій сучасної державної регіональної політики шляхом використання запропонованих технологій стимулювання місцевого економічного розвитку: створення сприятливого інноваційного клімату у місцевому контексті; залучення інвестицій з урахуванням як потреб і можливостей інвесторів, цінностей та місцевих активів громади; підтримка малого та середнього інноваційного бізнесу у міських територіальних громадах; співпраця органів влади з науковими установами та університетами; smart-спеціалізація як стратегічний підхід до місцевого економічного розвитку (с. 394-403);

- організаційно-наукові підходи до забезпечення належного рівня добробуту населення, покращення соціального благополуччя мешканців місцевих громад шляхом використання запропонованих рекомендацій впровадження системи економічних інструментів підтримки соціального розвитку територій з використанням інструментів монетарної, інвестиційної політики, державного і місцевого програмування; соціального партнерства та соціального підприємництва (с. 431-443).

Теоретична та практична значущість наукових результатів.

Ознайомлення з дисертацією, текстом реферату, публікаціями, актами та довідками про впровадження дозволяє зробити висновок, що наукові положення і рекомендації, наведені у дисертаційній роботі, мають теоретичну та практичну значущість.

Теоретичне значення наукових результатів полягає у розробці теоретико-методологічних основ формування та реалізації сучасної державної регіональної політики забезпечення місцевого економічного розвитку.

Науково-методичне значення отриманих результатів полягає в їхньому

використанні у навчальному процесі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова при формуванні змістовного наповнення програм і навчально-методичного забезпечення з дисциплін: «Стратегічне управління», «Місьцеве господарювання», «Місьцевий економічний розвиток» (довідка № 66-02/2360 від 21.06.2024).

Методичні та практичні рекомендації спрямовані на вдосконалення системи управління регіональним розвитком і використовуються в роботі: Департаменту економічного розвитку та регіональної політики Миколаївської обласної військової адміністрації (довідка № 162/1-01.01-19 від 03.06.2024р.); Воскресенської селищної ради Миколаївської області (акт про впровадження № 1073/02-54 від 05.06.2023р.); Первомайської селищної військової адміністрації Миколаївської області (акт про впровадження № 662/02-10 від 28.11.2023р.); Костянтинівської сільської ради Миколаївської області (акт про впровадження № 397 від 19.12.2023р.); Єланецької селищної ради Миколаївської області (акт про впровадження № 1487/12-22 від 21.12.2023р.); Степівської сільської ради Миколаївської області (акт про впровадження № 181/02-15 від 08.02.2024р.); Новоодеської міської ради Миколаївської області (акт про впровадження № 107 від 20.02.2024р.); Горохівської сільської військової адміністрації Миколаївської області (акт про впровадження № 261/01-02-29/24 від 18.03.2024р.); Чорноморської сільської ради Миколаївської області (акт про впровадження № 159/04.03 від 27.03.2024р.); Експертно-громадської ради виконкому Миколаївської міської ради (акт про впровадження № ЕГР/2024-010 від 28.02.2024р.); Миколаївського регіонального центру підвищення кваліфікації (акт про впровадження № 129/01-14/2024 від 20.05.2024р.); Запорізького регіонального центру підвищення кваліфікації (довідка № 105/03-19 від 22.05.2024р.).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Основні положення та результати дисертації викладено у 50 наукових публікаціях, з них: 28 публікацій, в яких відображено основні наукові результати,

в тому числі 2 монографії у співавторстві (4 розділи монографій підготовлено одноосібно і 3 – у співавторстві); 3 статті у наукових періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз Scopus (2 статті у виданні з квантилем Q3-Q4) та Web of Science Core Collection (1 стаття); 23 статті у наукових виданнях, що включені до переліку наукових фахових видань України, 22 наукові публікації, у т. ч. 1 посібник, які додатково відображають наукові результати дисертації. Загальний обсяг опублікованих праць становить 24,09 друк. арк., особисто авторці належить 17,06 друк. арк., серед них: наукових праць, в яких розкрито основні результати наукових досліджень за темою дисертації, – 13,91 друк. арк.; наукових праць, що додатково відображають наукові результати дисертації, – 3,15 друк. арк.

Положення наукової новизни, що є предметом захисту, у повній мірі висвітлено у зазначених публікаціях.

Ступінь використання матеріалів і висновків кандидатської дисертації.

Результати досліджень, за якими Волосюк М.В. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук на тему: «Державна регіональна промислово-інноваційна політика» за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, в її докторській дисертації не використовувалися.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації.

Дисертаційна робота Волосюк М.В. на тему «Державна регіональна політика забезпечення місцевого економічного розвитку» відповідає принципам академічної доброчесності. У докторській дисертації та наукових працях, які відображають її результати, відсутній академічний плагіат, фабрикації та фальсифікації, що підтверджено відповідною довідкою. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Дисертаційна робота містить окремі дискусійні положення та зауваження:

1. Узагальнюючи матеріал п. 1.1 «Місцевий економічний розвиток як об'єкт управлінського впливу: теоретичні засади», авторка на с. 82 дисертації констатує: «... місцевий економічний розвиток реалізується, передусім, на рівні територіальних громад. Тому розглядаємо його як процес кількісних та якісних змін на рівні територіальної громади, що забезпечується державною регіональною політикою і реалізується системою місцевого самоврядування з метою досягнення належного рівня добробуту населення та забезпечення економічної безпеки територіальної громади».

Проте, видається доцільним вести мову про ширший склад, по-перше, суб'єктів впливу на місцевий економічний розвиток (не тільки органів влади і місцевого самоврядування), а також, по-друге, його результатів (окрім добробуту населення та економічної безпеки громади).

2. На рис. 1.9 (с. 108 роботи) наведено концептуальний підхід до забезпечення місцевого економічного розвитку в умовах воєнного стану та у повоєнний період. Однак, таке бачення видається занадто спрощеним, а окремі концепти потребують характеристики, як от – «відновлення роботи на користь економіки та збереження робочих місць» чи «модернізація стратегій регіонального розвитку». Визначені концепти на місцевому рівні не охоплюють всієї проблематики повоєнного відновлення і не зрозуміло які з них стосуються воєнного стану, а які – повоєнного етапу.

3. На с. 123 дисертації та на с. 13 тексту реферату (табл. 1) наведено авторську методологію дослідження забезпечення місцевого економічного розвитку. Однак, в назві розробки – «дослідження забезпечення», що не тотожне з «дослідженням місцевого економічного розвитку»; позитивно, що враховується оцінка спроможності громади до розвитку (по суті – потенціалу), втім більш прикладне значення мали б результати аналізу міри реалізації потенціалу; оскільки в дисертації розглядаються питання державного регулювання місцевим розвитком, то доречно було включити й блок аналізу якості та ефективності чи результативності державної політики (або її бездіяльності) в аналізованій сфері.

4. У продовження цього зауваження, у п. 3.1 (табл. 3.13 на с. 273-274

дисертації та табл. 2 на с. 16-17 тексту реферату) наведено розробку «Авторська методика визначення критеріїв оцінювання місцевих характеристик для вимірювання спроможності до місцевого економічного розвитку в громадах». Водночас, не зрозуміло як впливають на спроможність до розвитку, наприклад, площа територій, щільність населення та ін. Крім того, неспіввимірною слід вважати вагу впливу різних критеріїв, коли, до прикладу, безпековий може «перекреслити» всі інші разом узяті.

5. У п. 2.3 авторка визначила нові пріоритети нової державної регіональної політики України у повоєнний період (що у сфокусованій формі наведено на рис. 1, с. 15 тексту реферату). За разом, визначені пріоритети доцільно було підсилити їх економічною спрямованістю та конкретизувати, а також, окремі пріоритети слугують, скоріше, інструментами, а ніж цілями управління (як от – стратегування соціально-економічного розвитку громад та ін.).

Крім того, слід було глибше розкрити склад і характеристику інших (окрім пріоритетів) складових / елементів державної регіональної політики.

6. На рис. 3.14 (с. 289 роботи) авторка розкриває структуру системи безпеки територіальної громади, перелічуючи такі її компоненти, як економічна, соціальна, екологічна, продовольча, інформаційна та убезпечення мешканців від воєнної агресії. У поданій системі відсутня демографічна складова безпеки, що в умовах сьогодення (висока внутрішня і зовнішня міграція, старіння населення, депопуляція територій тощо) має критично важливе значення. Крім того, в низці досліджень автори також ведуть мову про управлінську, енергетичну (або ресурсну) та ін. складові безпеки.

7. У продовження цього зауваження, на рис. 4.8 (с. 359 дисертації) та на рис. 4 (с. 24 тексту реферату) авторка наводить розробку під назвою «Економічна безпека територіальної громади в системі забезпечення її сталого та безпечного розвитку». При тому, для цієї розробки характерна низка дискусійних аспектів. По-перше, це нечіткість визначення суб'єктів та об'єктів управління; по-друге, неврахування в системі складових економічної безпеки громади макроекономічної та демографічної, окремо енергетичної, що важливо в час війни і нестабільності;

по-третє, не зрозуміло, якими є «виходи» в цьому алгоритмі, у яких, власне, й буде проявлятися економічна безпека громади.

8. Дуже цікавим, прикладним та значимим слід вважати аспект перевірки ефективності державної регіональної політики забезпечення місцевого економічного розвитку (цьому присвячено п. 3.3 дослідження). При тому, як відомо, ефективність – це про відношення отриманого результату до витрат на його отримання. Втім, у цьому підрозділі в цілях аналізування ефективності здебільшого застосовано методи кореляційного та регресійного аналізу, найменших квадратів, побудови лінійних та нелінійних однофакторних моделей. Відтак, це, скоріше, не про ефективність, а про чинники розвитку чи зв'язки результатів поступу зі змінами в тих, чи інших факторах, умовах, на загал про каузальність тощо.

Однак, висловлені зауваження до дисертації та дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Волосюк Марини Валеріївни на тему «Державна регіональна політика забезпечення місцевого економічного розвитку» є самостійним, завершеним науковим дослідженням. Робота містить положення та результати, які мають наукову новизну й у сукупності вирішують актуальну наукову проблему обґрунтування теоретико-методологічних положень та розробки науково-практичних рекомендацій щодо формування і реалізації державної регіональної політики забезпечення місцевого економічного розвитку.

Зміст дисертації відповідає обраній темі дослідження та реферату дисертації. Дисертація відповідає спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Робота оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, встановлених наказом від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами).

Дисертаційна робота на тему «Державна регіональна політика забезпечення місцевого економічного розвитку» відповідає вимогам, передбаченим пунктами 6,

7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її авторка – Волосюк Марина Валеріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу проблем
соціально-гуманітарного розвитку регіонів
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України»

 Тарас ВАСИЛЬЦІВ

